STUDIUL MATERIALULUI PALEOFAUNISTIC DIN AŞEZAREA HALLSTATTIANĂ TÎRZIE DE LA CURTENI (JUD. VASLUI)

SERGIU HAIMOVICI

Cu privire la resturile de faună aparţinînd aşezărilor din prima epocă a fierului din Moldova nu avem pînă in prezent decît puţinele indicaţii asupra aceleia descoperită la Dăneşti[1]. Săpăturile executate de către C. Iconomu la Curteni—Valea Merilor în 1973[2] au evidenţiat o groapă, care poate fi atribuită ipotetic unui bordei în care, pe lîngă un bogat material arheologic au fost găsite şi resturi faunistice. Materialul a fost datat ca aparţinînd secolelor VI—V î.e.n., deci spre sfîrşitul Hallstattului, într-o perioadă anterioară dezvoltării cunoscutei cetăţi de la Stînceşti[3], aşezare din care noi am studiat resturi paleofaunistice foarte abundente.

Materialul faunistic de la Curteni este în cantitate foarte mică, întrucît, aşa cum am văzut, acesta provine doar dintr-un singur bordei. El se reduce la numai 318 fragmente toate provenind de la mamifere. Starea sa se prezintă foarte fragmentară şi modul cum sînt rupte şi sfărîmate piesele osoase ne arată clar că ele îşi au provenienţa în resturile menajere ale locuitorilor respectivi. Din acest material am putut determina doar 260 fragmente, pentru celelalte resturi care sînt reprezentate prin porţiuni nesemnificative de craniu, unele porţiuni de vertebre şi coaste, aşchii provenind de la oasele lungi, nu s-a putut da o diagnoză diferenţială.

Materialul determinabil se repartizează la şase specii de mamifere domestice şi la două sălbatice, aşa cum reiese din tabelul alăturat (pag. 222).

Dintre mamiferele domestice frecvenţa cea mai înaltă o au taurinele de la care s-au păstrat resturi aparţinînd la toate părţile scheletului. Există o porţiune mai mare de craniu cu o parte a cornului drept, cît şi alte cinci fragmente de coarne. Este probabil că un corn să aparţină unui mascul tînăr, altul unui castrat, iar celelalte femelelor. Caracteristicile somatoscopice şi cele biometrice ale coarnelor şi craniului încadrează vitele de la Curteni în aşa zisul tip de vite „brachyceros" cu coarne scurte şi gracile. Nu am pus în evidenţă şi taurine acornute aşa cum am găsit la Stînceşti[4], dar este posibil ca ele să nu apară la Curteni şi datorită penuriei materialului nostru. Măsurătorile executate pe resturi ale oaselor lungi ne arată că materialul apare cu o variabilitate dimensională relativ amplă, care este caracteristică raselor primitive, neameliorate. Prezenţa

---

[1] O. Necrasov şi S. Haimovici, *Studiul materialului paleo-faunistic din sondajul din anul 1958 de la Dăneşti, Materiale,* VIII, 1962, pg. 39—60.

[2] C. Iconomu, *Cercetările arheologice din locuirea Hallstattiană tirzie de la Curteni Vaslui, Cercetări istorice,* IX—X, 1978—1979, p. 172—245; idem, *Dacia,* N.S, XXIII, 1979, p. 79—91.

[3] S. Haimovici, *Studiul resturilor faunistice descoperite în cetăţile traco-getice de la Stînceşti Botoşani (sec. VI—III î.e.n.) şi importanţa lor pentru cunoaşterea vieţii locuitorilor din această aşezare, Din trecutul judeţului Botoşani,* 1974, p. 55—62.

[4] S. Haimovici, *Unele caracteristici morfologice ale taurinelor din aşezările traco-getice, Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi (serie nouă),* Secţ. II-a, t. XIII, f. 2, 1967, p. 322.

Speciile de mamifere determinate la Curteni și frecvența lor pe fragmente și indivizi prezumați

Specia	Fragmente		Indivizi	
	N	%	N	%
Bos taurus	126	48,46	18	32,73
Ovicaprinae (Capra et Ovis)	58	22,31	14	25,45
Sus scrofa domest.	38	14,62	12	21,82
Equus caballus	28	10,77	6	10,91
Canis familiaris	7	2,69	3	5,45
Cervus elaphus	2	0,77	1	1,82
Sus scrofa ferus	1	0,38	1	1,82
	260		55	

a trei metapodale întregi, toate provenind însă de la femele, ne dă indicații asupra taliei vitelor. Astfel, taurinele de la Curteni au, în medie, o înălțime la greabăn de numai 108 cm, ceea ce arată o talie destul de mică (chiar dacă eventual masculii și castrații ar fi cu ceva mai înalți).

Avînd în vedere existența unui număr de 13 fragmente de maxilare cu dinți la care s-a putut aproxima vîrsta, putem conchide asupra momentului și etapele sacrificării taurinelor de către locuitorii de la Curteni. Astfel, doar aproape 1/4 sînt nematuri și dintre aceștia jumătate deja adulți, restul de 3/4 fiind maturi la care M_3 apare de acum erodat mai mult sau mai puțin; un singur individ are o erodare puternică a dinților plasîndu-se cam la vîrsta de 10 ani.

Cornutele mici se găsesc pe locul al doilea avînd resturi mai puține decît taurinele. Se știe că diagnoza diferențială între Ovis și Capra nu este posibilă pentru toate părțile scheletului, mai cu seamă pentru maxilarele cu dinți. Am putut constata însă că oaia și capra sînt reprezentate în proporție sensibil egală.

Considerînd resturile de coarne care sînt pentru Capra în număr de patru, putem preciza că una provine de la un mascul, iar alte trei, mai gracile, de la femele. Ele se încadrează la așa zisul tip „prisca". În ceea ce privește genul Ovis, am găsit un corn aparținînd unui mascul tînăr, cît și altele două cu aspect oarecum caprin, gracile, care provin de la femele, arătînd că unele dintre acestea purtau coarne; existența unui fragment de frontal care prezintă doar un mic tubercul ne arată însă că existau și exemplare femele acornute.

Măsurătorile executate pe oasele lungi duc la concluzia că ovinele erau relativ gracile. Existența a două metapodale întregi ne-au dat posibilitatea calculării taliei, înălțimea la greabăn apărînd, în medie, pentru ovine de 61,8 cm, deci o talie relativ mică. În ceea ce privește caprinele, pe baza unui metatars, am putut estima o talie de 61,9 cm.

Pe un număr de șase resturi de maxilare cu dinți la care s-a putut aprecia vîrsta am constatat că două adică 33% provin de la nematuri mai mari însă de un an, iar patru deci 66% de la indivizi maturi, de peste doi ani, la care a început deja erodarea dentiției; dintre aceștia unul singur este ceva mai în vîrstă, avînd cca. 5 ani.

Porcinele au resturi mai puține decît ovicaprinele ele apărînd foarte fragmentare. Din puținele măsurători ce au putut fi executate rezultă că porcul de la Curteni era relativ masiv, mai mare decît cel de tipul „palustris", aproape de aceeași talie cu cel găsit de noi în cultura Noua din bronzul tîrziu[5]. Caracteristicile sale sînt totodată încă destul de primitive, el prezentînd un craniu facial dezvoltat, cu botul prelung și un dimorfism sexual oarecum destul de pronunțat.

Din cei 10 indivizi pentru care, pe baza resturilor de maxilare cu dinți, s-a putut constata vîrsta, am găsit că patru sînt încă nematuri (40%), iar șase (60%) au atins maturitatea; trei dintre aceștia au în jur de doi ani, iar alți trei, prezintă dentiția erodată, avînd între patru și șase ani.

[5] S. Haimovici, *Caracteristicile mamiferelor domestice descoperite în stațiunile arheologice din epoca bronzului de pe teritoriul României*, *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" Iași (serie nouă)*, Secț. 2 a, t. XIV, f. 1, 1968, p. 191.

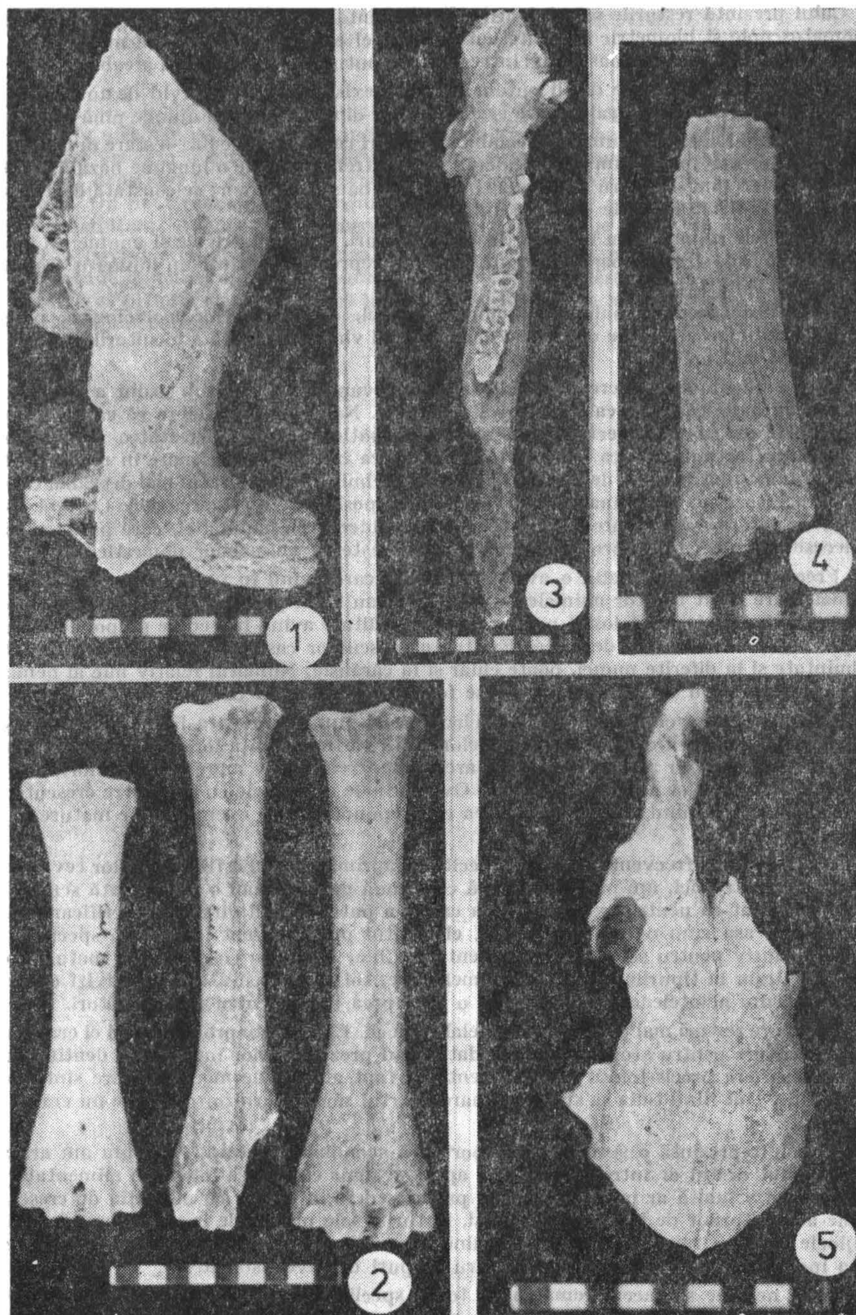

Fig. 1. Bos taurus : Craniu fragmentar cu corn ; Fig. 2. Bos taurus : Metapodale ; Fig. 3. Sus scrofa domest. : Maxilar inferior fragmentar ;Fig. 4. Capra hircus : Corn de tip „prisca" ; Fig. 5. Canis familiaris : Craniu fragmentar.

Calul prezintă resturile sale tot atît de fragmentare ca și celelalte specii enumerate mai sus. Somatoscopic și biometric se poate constata că el era probabil de talie mijlocie sau chiar submijlocie, dar în lipsa unor oase lungi întregi nu am putut afla înălțimea la greabăn.

Luînd în considerare dinții putem constata existența unui individ de numai doi ani cît și a altora la care dentiția jugală apare erodată, unul dintre ei putînd ajunge pînă la 10 ani.

Cîinele are relativ un număr apreciabil de resturi care se găsesc într-o stare destul de bună. Pe baza pieselor mai întregi am putut calcula pentru trei dintre ele o lungime bazală a craniului de 142, 159 și 165 mm și pentru alta o înălțime la greabăn de 45,2 cm ; se constată deci că sîntem în fața unor indivizi de talie mică și mijlocie.

Mamiferele sălbatice au în total doar trei resturi. Două dintre ele și anume un fragment mic de corn și un astragal aparțin cerbului și unul, reprezentat printr-un humerus fragmentar, provine de la mistreț.

Frecvența speciilor conform datelor din tabel, caracterele lor morfologice, precizarea vîrstei de sacrificare vin să ne dea unele date privind viața materială a locuitorilor din Hallstattul tîrziu de la Curteni.

Este evident că creșterea animalelor era o ocupațiune de prim ordin a acestora, însă vînătoarea aproape că nu avea nici un rol economic. Nu putem considera că ea nu se exercita datorită lipsei din zona respectivă a animalelor sălbatice, întrucît densitatea mistrețului, cerbului și a altor artiodactile ca bourul și căpriorul era încă destul de mare în regiune, chiar în perioadele mult mai recente decît epoca fierului. Trebuie să considerăm mai degrabă, că în mod deliberat locuitorii nu prea vînau aceste specii ; ar fi posibil ca în așezarea de la Curteni, așezarea deschisă, nu întărită, vînătoarea să nu fi intrat în obiceiurile populației, care putea să-și satisfacă necesitățile de carne aproape exclusiv prin creșterea animalelor domestice.

Frecvența cea mai înaltă o aveau taurinele, care avînd în vedere talia lor specifică cu mult mai mare decît a altor animale domestice jucau rolul principal în economia locuitorilor acestei așezări. Specia era folosită pentru scopuri utilitare avînd în vedere preponderența femelelor probabil ca furnizoare de lapte. Existența masculilor castrați ne arată că taurinele erau întrebuințate și la diferite munci, poate chiar și la cărăușie. Numărul relativ mic al nematurilor arată că doar în mod secundar taurinele se foloseau totodată și ca furnizoare de carne.

Ovicaprinele se clasează pe al doilea loc, dar nu numai frecvența lor mai joasă ci și talia specifică mult mai mică decît cea a taurinelor arată că importanța lor economică era mai mică decît aceea a cornutelor mari. Este de remarcat ponderea relativ mare a caprinelor, despre care se știe că deobicei nu se asociază în turme. Ovicaprinele erau și ele cu precădere crescute pentru scopuri utilitare dat fiind și aici sacrificarea cu preponderență a exemplarelor mature în raport de tineret.

Porcinele au o frecvență mai joasă decît ovicaprinele, dar dat fiind talia lor ceva mai mare decît a cornutelor mici, am putea spune că cele două grupe aveau o importanță sensibil egală. Trebuie remarcat că pentru exemplarele la care s-a putut stabili vîrsta de sacrificare, tineretul nu constituie, așa cum ne-am fi așteptat, elementul preponderent la această specie care este crescută exclusiv pentru scopuri pur alimentare. Chiar dacă am considera că maturitatea este atinsă mai tîrziu la tipurile primitive neameliorate, totuși prezența a trei indivizi de 4—6 ani rămîne oarecum neînțeleasă, reprezentînd o cotă prea mare pentru reproducători.

Calul are resturi mai puține decît celelalte specii. Este foarte probabil că și el era întrebuințat cu precădere pentru scopuri utilitare dată fiind prezența unor indivizi cu dentiția erodată. Totodată însă era precis folosit și în alimentație, fapt atestat de modul în care sînt sfărîmate resturile sale. Dat fiind talia sa specifică mare aportul său ca furnizor de carne nu era deloc neglijabil.

Cîinele reprezintă o specie fără importanță economică directă. Așa cum am arătat resturile sale sînt destul de întregi, încît este aproape sigur că nu era folosit în alimentație. Frecvența sa relativ înaltă ar putea fi pusă la prima vedere în relație cu ocupația de crescători de animale a locuitorilor de la Curteni. Totuși, resturile sale provin de la exemplare de talie mică și mijlocie care nu reprezintă tipuri de cîine adecvate pentru paza turmelor. Am putea oare avansa ipoteza că erau crescuți doar pentru scopuri de divertisment ?

Este necesar să facem remarca că toate speciile de animale domestice cu importanță economică erau reprezentate prin tipuri cu caractere încă foarte primitive. că nu exista o preocupare pentru ameliorarea rasială și de aceea randamentul lor trebuie considerat ca foarte scăzut, chiar dacă resturile osoase arată o oarecare abundență a speciilor respective. Credem de aceea că economia locuitorilor de la Curteni nu trebuie considerată drept foarte infloritoare.

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL PALÉOFAUNIQUE DE LA STATION HALLSTATTIENNE TARDIVE DE CURTENI (DÉP. DE VASLUI)

Résumé

On y a étudié les restes de faune découverts dans une hutte datant du VI—V-éme siècle avant notre ère. On a déterminé seulement 260 fragments tous appartenant aux mammifères. On en peut constater les espèces déterminées ainsi qui leur fréquence du tableau qui fait partie du travail. On peut remarquer en même temps que l'élevage était une occupation de premier ordre des habitants, tandis que la chasse ne présentait presque acune importance économique.

Les bovins présentent la fréquence la plus haute suivis par les ovicaprins et les porcins.

L'étude somatoscopique et biométrique montre la présence de certains types qui ont des caractères primitifs parce que les habitants de la station n'avaient pas de préoccupations concernant l'amélioration des races.